

IJTIMOIIY-GUMANITAR SOHADA ILMIIY-INNOVATION TADQIQOTLAR

ILMIY METODIK JURNALI

ISSN 3060-5059

VOL.3 № 4

2026

BOSHLANG'ICH SINFLARDA OT SO'Z TURKUMINI O'RGANISH METODIKASI

Xoldarova Iroda Valijonovna

Farg'ona davlat universiteti, professor (PhD)

Annotatsiya

Mazkur maqolada boshlang'ich ta'lim jarayonida so'z turkumlarini, xususan ot so'z turkumini o'rgatish metodikasi yoritilgan. So'z turkumlarini o'rganish o'quvchilarda til tizimini anglash, grammatik xususiyatlarni tushunish va nutqda so'zlardan to'g'ri foydalanish ko'nikmalarini shakllantiradi. Maqolada kuzatish, qiyoslash va tahlil metodlari asosida otni o'rgatish bosqichlari, otlarning grammatik kategoriyalari hamda amaliy mashqlar tizimi tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: so'z turkumlari, ot, metodika, kuzatish metodi, qiyoslash metodi, tahlil metodi, son kategoriyasi, egalik kategoriyasi, kelishik.

МЕТОДИКА ИЗУЧЕНИЯ ИМЕНИ СУЩЕСТВИТЕЛЬНОГО В НАЧАЛЬНЫХ КЛАССАХ

Холдарова Ирода Валиджоновна

Ферганский государственный университет, профессор (PhD)

Аннотация

В статье рассматривается методика изучения частей речи, в частности существительного, в начальных классах. Изучение частей речи способствует формированию у учащихся представления о системе языка, грамматических особенностях слов и их правильном употреблении в речи. Анализируются этапы изучения существительного, грамматические категории и система практических упражнений.

Ключевые слова: части речи, существительное, методика обучения, метод наблюдения, метод сравнения, метод анализа, категория числа, притяжательная категория, падеж.

METHODOLOGY OF TEACHING NOUNS IN PRIMARY SCHOOL

Xoldarova Iroda Valijonovna

Fergana State University, Professor (PhD)

Abstract

This article examines the methodology of teaching parts of speech, particularly nouns, in primary school language lessons. Studying parts of speech helps students understand the structure of language, grammatical features of words and develop correct usage in speech. The paper analyzes stages of teaching nouns, grammatical categories and practical exercises using observation, comparison and analysis methods.

Keywords: parts of speech, noun, teaching methodology, observation method, comparison method, analysis method, number category, possessive category, case system.

Til har bir jamiyatning asosiy kommunikatsiya vositasi bo'lib, insonning fikrini ifoda etishda, bilimni oshirishda va madaniy merosni saqlashda muhim ahamiyatga ega. So'z turkumlarini o'rganish esa tilni chuqur tushunishning asosiy sharti hisoblanadi. Shu jumladan, otni o'rganish metodikasi o'quvchilarga narsalarni, shaxslarni, hodisalarni va tushunchalarni aniq ifodalashni o'rgatadi, tilni to'g'ri va samarali ishlatish ko'nikmasini shakllantiradi.

Bugungi kunda ta'lim sifatini oshirish va o'quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantirish davrida so'z turkumlarini chuqur o'rganishning ahamiyati yanada ortib bormoqda. Farmonlar va davlat ta'lim standartlari ham milliy tilni mukammal egallashni ta'kidlaydi, bu esa o'quv jarayonida ot va boshqa so'z turkumlarini tizimli o'rganishni zarur qiladi. Shu sababli, otni o'rganish metodikasi nafaqat nazariy bilimni mustahkamlash, balki amaliy nutq va yozma ishlarda tilni to'g'ri qo'llash ko'nikmasini rivojlantirishga xizmat qiladi. Ushbu maqolaning maqsadi o'quvchilarga otni to'g'ri tushuntirish, uning grammatik va leksik xususiyatlarini o'rganish hamda tilni samarali qo'llash ko'nikmasini shakllantirishdir. Shu yo'l bilan ta'lim jarayonida so'z turkumlarini chuqur o'rganishning dolzarbligi va ahamiyati amaliy asosga ega bo'ladi.

So'z turkumlari tilshunoslikning morfologiya bo'limida o'rganiladigan muhim tushunchalardan biridir. So'z turkumlarini o'rganish o'quvchilarga til tizimini anglash, so'zlarning grammatik xususiyatlarini tushunish hamda nutqda ulardan to'g'ri foydalanish ko'nikmalarini shakllantirishga yordam beradi. O'zbek tilida so'z turkumlari mustaqil va yordamchi turkumlarga bo'linadi. Mustaqil so'z turkumlariga ot, sifat, son, olmosh, fe'l va ravish kiradi. Boshlang'ich ta'lim bosqichida o'quvchilar ushbu turkumlar haqida dastlabki bilimlarni egallaydi va so'zlarni guruhlashni o'rganadi. Shu sababli, ot so'z turkumini o'rganish boshlang'ich sinf ona tili darslarining muhim qismidir.

Asosiy qism

So'z turkumlarini o'rganish metodikasi — bu tilning asosiy birliklarini, ularning grammatik va leksik xususiyatlarini aniqlash hamda tushunishga qaratilgan o'quv jarayonidir. So'z turkumlarini o'rganishda birinchi navbatda so'zning ma'nosi, shakli va gapdagi vazifasiga e'tibor qaratiladi. Bu metodika o'quvchiga tilning tuzilishini, so'zlarning o'zaro bog'liqligini va ularning gap ichidagi rolini tushunishga yordam beradi. Mashqlar orqali so'zlarni aniqlash, ularni turkumga ajratish, misollar bilan mustahkamlash hamda og'zaki va yozma nutqda qo'llash asosiy usullardir.

Otni o'rganish metodikasi otning nima ekanligini, u nimani bildirishini va gapdagi vazifasini tushuntirishga qaratiladi. Ot narsa, shaxs, joy, hodisa yoki tushunchani bildiruvchi so'zdir. Otni o'rganishda uning ma'nosi va grammatik xususiyatlari, jumlada ishlatilishi, turli holatlar va shakllari tushuntiriladi. Mashqlar orqali otlarni tanish, ularni matn ichida aniqlash, jumla tuzishda ishlatish va og'zaki nutqda qo'llash o'quvchining bilimini mustahkamlaydi.

So'z turkumlarini o'rganishda uchta asosiy mezon hisobga olinadi:

- leksik-semantik mezon — so'zning lug'aviy ma'nosi;
- morfologik mezon — grammatik shakllari;
- sintaktik mezon — gapdagi vazifasi.

Ot so'z turkumi bu mezonlar asosida o'rganish uchun qulay hisoblanadi, chunki u aniq leksik ma'noga va boy grammatik shakllarga ega.

So'z turkumlarini o'rganish metodlari

1-jadval

So'z turkumlarini o'rganishda qo'llaniladigan metodlar

Metod	Mazmuni	Misol
Kuzatish metodi	So'zlarning umumiy xususiyatlarini aniqlash	kitob, daftar, qalam — narsa nomini bildiradi
Qiyoslash metodi	So'z turkumlarini farqlash	kitob — ot, qizil — sifat
Tahlil metodi	Gap tarkibidagi so'z turkumlarini aniqlash	“Kichkina bola kitob o'qidi”

Bu metodlar o'quvchilarning mantiqiy va analitik tafakkurini rivojlantiradi.

Ot so'z turkumi va uning xususiyatlari

Ot narsa, shaxs, hodisa yoki mavhum tushuncha nomini bildiradi va kim? nima? so'roqlariga javob bo'ladi.

Otlar quyidagi turlarga bo‘linadi:

2-jadval

Otlarning turlari

Tur	Misollar
Jonli otlar	ota, bola, mushuk
Jonsiz otlar	kitob, stol, daraxt
Atoqli otlar	Toshkent, Samarqand, Navoiy
Turdosh otlar	shahar, shoir, daryo
Konkret otlar	kitob, suv, gul
Abstrakt otlar	sevgi, baxt, do‘stlik

Otning grammatik kategoriyalari

Otlar uch asosiy grammatik kategoriya bilan tavsiflanadi:

1. son kategoriyasi — birlik va ko‘plik;
2. egalik kategoriyasi — shaxsga tegishlilik;
3. kelishik kategoriyasi — gapdagi grammatik munosabat.

3-jadval

Otlarning kelishik tizimi

Kelishik	So‘roqlari	Misol
Bosh	kim? nima?	kitob
Qaratqich	kimning? nimaning?	kitobning
Tushum	kimni? nimani?	kitobni
Jo‘nalish	kimga? nimaga?	kitobga
O‘rin-payt	kimda? nimada?	kitobda
Chiqish	kimdan? nimadan?	kitobdan

Otni o‘rgatish bosqichlari

Otni o‘rgatish metodikasi uch bosqichda amalga oshiriladi:

1. boshlang‘ich tushuncha — narsa nomini bildirish;
2. otlarni turlarga ajratish — jonli, jonsiz, atoqli, turdosh;
3. grammatik kategoriyalarni o‘rganish — son, egalik, kelishik.

Amaliy mashqlar ham muhim rol o‘ynaydi. Masalan:

- matndan otlarni topish;
- otlarni guruhlash;
- kelishiklarni aniqlash;
- egalik shakllarini yozish.

Zamonaviy pedagogik yondashuvlar

Zamonaviy ta’limda otni o‘rgatishda innovatsion metodlar qo‘llaniladi:

- o‘yin texnologiyalari;
- guruh ishlari;
- interaktiv taqdimotlar;
- elektron darsliklar.

Masalan, “So‘z zanjiri” o‘yini orqali o‘quvchilar otlardan foydalanib so‘zlar ketma-ketligini tuzadilar.

Xulosa

So‘z turkumlarini o‘rganish o‘zbek tili ta’limining muhim yo‘nalishlaridan biridir. Ayniqsa, ot so‘z turkumi til tizimini tushunishda asosiy o‘rin tutadi. Otni o‘rgatishda kuzatish, qiyoslash va tahlil metodlaridan foydalanish o‘quvchilarning grammatik kompetensiyasini rivojlantiradi.

Bosqichma-bosqich metodik yondashuv, turli mashqlar tizimi va zamonaviy pedagogik texnologiyalar qo‘llanilishi o‘quvchilarning bilimlarini mustahkamlaydi. Shuningdek, o‘yin elementlari va guruh ishlari dars jarayonini qiziqarli hamda samarali tashkil etishga yordam

beradi. Metodik jihatdan to‘g‘ri tashkil etilgan ona tili darslari o‘quvchilarda nutq madaniyatini rivojlantirish va grammatik bilimlarni mustahkamlashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Qosimova K., Matjonov S., G‘ulomova X. Ona tili o‘qitish metodikasi. – T.: O‘qituvchi, 2018.
2. Yo‘ldoshev J. G. Pedagogika nazariyasi va amaliyoti. – T.: Fan, 2017.
3. Rahimov A. Boshlang‘ich ta‘lim pedagogikasi. – T.: O‘qituvchi, 2016.
4. Azizxo‘jayeva N. Pedagogik texnologiya va pedagogik mahorat. – T.: Fan, 2019.
5. Ishmuhamedov R. Ta‘limda innovatsion texnologiyalar. – T.: Iste‘dod, 2020.
6. O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta‘limi vazirligi. Boshlang‘ich ta‘lim davlat ta‘lim standarti. – T., 2021.
7. Tolipov O‘., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiya: nazariya va amaliyot. – T.: Fan va texnologiya, 2019.